

- Baumgartner HM: Prinzipien
I. Korff és mtsai, 3. kötet, 64-66
- Beauchamp TL, Childress JF: Principles of Biomedical Ethics, Fourth Edition
Oxford University Press, New York, Oxford, 1994
- Boyd KM: Health Care Ethics, Health and Disease
I. Gillon, 807 – 817
- Drane JF: Clinical Bioethics
Sheed and Ward, Kansas City, 1994
- Engelhardt, von D: Gesundheit
I. Korff és mtsai, 1. kötet, 110-114
- Ferencz A: A Bioetika Alapjai
Szent István Társulat, Budapest, 2001
- Ferencz A: Perszonalista Bioetika
Studia Wesprimiensis, 2003, közlés alatt
- Folscheid D: La Question de la Médicalité
I. Folscheid és mtsai, 111 – 121
- Folscheid D, Feuillet-Le Mintier B, Mattei J-F: Philosophie, Éthique et Droit de la Médecine
Presses Universitaires de France, Paris, 1997
- Folscheid D, Wunenburger JJ: L'Objet de la Médecine, és La Finalité de l'Action Médicale
I. Folscheid és mtsai, 132 – 146
- Hottois G, Parizeau M-H: Les Mots de la Bioéthique
De Boeck, Bruxelles, 1993
- Korff W, Beck L, Mikat P: Lexikon der Biethik
Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh,
- Kovács J: A Modern Orvosi Etika Alapjai, Bevezetés a Bioetikába
Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1999
- Malherbe JF: Pour une Éthique de la Médecine
Éditions Ciaco, Bruxelles, 1990
- Weizsacker, von V: Pathosophie, Göttingen, 1958
I. Engelhardt
- Weizsacker, von V: Über das Wesen des Arztums: der Begriff der Allgemeinen Medizin
1947, in Vol. 7. des GS, Suhrkamp, Frankfurt a.M., 1987
I. Folscheid

ANTALFAI MÁRTA

Gondolatok a fejlődés és „örökkévalóság” genetikus pszichológiai megközelítéséhez

A tanulmány címében egy paradoxon tűnik elénk. A fejlődés magában foglalja a változást, míg az „örökkévalóság” az állandóságot, azt, ami mindig volt és lesz.

Már a hippokrateszi orvosi iskola foglalkozott fejlődéstanal, evolúciós elméleteket alkotott, de hirdette a szerzett tulajdonságok átöröklését is, ami jóval később Lamarck tanának meghatározó tétele volt.

Fejlődés és/vagy öröklődés, ill. változás vagy állandóság. Tanulmányomat erre az ellentmondásra ill. ezen ellentmondás kifejtésére és elemzésére, valamint a köztük lévő kapcsolatra kívánom építeni, belefoglalva azon empirikus és intuitív úton nyert elméletemet a két fogalom sajátos, dialektikus ötvözetéről, amely egy öröklődési trendben figyelhető meg.

Ezen öröklődési trend szintén paradoxont foglal magában, amely a következő mottóban összegezhető: Mi hordjuk magunkban gyermekeinket, majd gyermekeink hordanak magukban bennünket, – így unokáinkban, illetve dédunokáinkban „születünk újjá”.

De térjünk vissza a fejlődés és „örökkévalóság” fogalmához, hiszen életünkben mindkettőt tetten érhetjük. Az állandóságra, az ismétlésre való törekvés mellett ott él bennünk a változásra, a megújulásra, a fejlődésre inspiráló vágy is.

Van akinek az állandóság és ismétlés, a megszokott rend ad nyugalmat, van akinek az új és új formák, helyzetek, kapcsolatok. Természetesen a két véglet között nagyon sok átmenettel találkozhatunk. Talán a természet évszakonkénti változása, körforgása és megújulása az egyik legszebb példa az állandóság és változás közötti kapcsolatra.

Visszatérve a tanulmány címére azonban ott nem változás, hanem fejlődés szerepel.

A fejlődés nem azonos a változással és fordítva. A valóságban sokszor nem könnyű eldönteni egy-egy új jelenségről, hogy az a fejlődést is magában foglalja, vagy csak a változást.

Önmagában a változás lehet előremutató, lehet egy újabb színfolt a természet palettáján, de lehet romboló, visszahúzó, destruktív, regresszív is.

A XX. század utolsó negyedében ill. a XXI. század fordulóján olyan rohamos változásoknak lehetünk tanúi, amelyek szinte alapjaiban kérdőjelezik meg korábbi értékrendünket, az életbe vetett hitünket, céljainkat, kapcsolatainkat. Ezeket a változásokat, – amelyeknek nagy része a technikai felfedezéseknek köszönhető – gyakran követni sem tudjuk. Ilyen pl.: a technika által átrendeződő kommunikációs háló, amely mint minden új jelenség, óriási lehetőségeket és egyben veszélyeket is rejt magában.

Sokan nem fejlődésként értékelik a technika vívmányai által létrehozott változásokat: „Az internet az elszigetelt emberek Net-work-je, az üzenetrögzítő a hiányzó hangja, a számítógép az emlékezetkiesésben szenvedők memóriája.” (Jean Paul Dubois, 1994)

Kérdés, hogy az internet egy új, a képzeletet is felülmúló lehetőség a kapcsolatteremtésre, vagy pedig a modern elzárkózás egy formája, ahogy Maria-Michel, OCD megfogalmazza: tévénezői vagyunk életünknek (Michel, M. 1998).

A tudomány a maga felfedezéseit és alkotásait a fejlődés szóval illeti. Mi magunk is állandóan fejlődni szeretnénk. Sokan pedig megkérdőjelezzik, hogy van-e egyáltalán fejlődés és a változásban lényegében ismétlődést látnak, ahogy Salamon király példabeszédei között szerepel: „Minden megvált, mielőtt meg lett volna.”

Érvényesül-e a gyorsan változó világunkban a „megszüntette megőrzés” dialektikája? Meg tudjuk-e őrizni magunkat egy olyan világban, ahol a ma tudománya holnapra érvényét veszíti?

„A földön élni annyi, mint változni” – írja Newmann bíboros, majd így folytatja: „A tökéletesség azt jelenti, hogy az ember gyakran változott” (Michel, M. 1998). A mozgás, a változás maga az élet. Ami mozgásban van, az változik, amikor a mozgás megszűnik, beáll a halál. Ugyanakkor az állandó változás mellett ott találjuk a hűséget, ami képes a lényeges és lényegtelen dolgok szétválasztására. Így képes meglátni a változások közepette azt, ami állandó.

De mi az, ami gyorsan változó világunkban állandó és örök?

A Révai Lexikonban az „örökkévalóság” a következő megfogalmazásban szerepel: nincsen kezdete és vége az időben, időbeli határtalanság – térbeli végtelenség. Metafizikai megközelítésben: „Az örökkévalóság Isten fogalmának egyik mellőzhetetlen alkotó része.” Kant szerint: „Csak a mi felfogásunkban van idő – magára a világra nem vonatkozik. Ami pedig nincsen az időnek alárendelve, az örökkévaló.”

Isten a végtelen, a végtelen pedig a korlátolt ész által fel nem fogható. (Révai Lexikon)

Örökkévalóság, végtelenség, időtlenség, állandóság. Hol érhetők ezek tetten életünkben?

A gyermekkor világának lételeme a jó és rossz megkülönböztetése. Az öröklődésről szóló elméletek az erkölcsi érzéket velünk születettnek tartják.

A költők örök tavaszról, örök szerelemről beszélnek. A női lélek férfi ideákat őriz magában, a férfi lélekben ott él az örök Beatrice. Juhász Gyula így ír: „Anna örök, mert Annát én szerettem.”

De nem csak a jó és rossz létezése és felismerhetőségének képessége öröktől való, nem csak a szerelem és szeretet érzése, nem csak a szép és a szépséget létrehozó különleges harmónia. Nem csak a képi világ őriz örök ideákat, hanem a hangok világában is ott élnek az ún. „örökzöld dallamok”, amelyeket bár egy-egy szerző hoz létre, mégis mindannyiunk lelkének mélyén megrezegteti a láthatatlan húrokat. Egy szín, egy hang, egy mozdulat, egy kép, egy forma, ami megbabonáz bennünket, mert azt érezzük, hogy öröktől fogva ismerős.

C. G. Jung a bennünk élő lélekképeket, mint ideákat ősképeknek nevezi. A jungi lélektanban fogalmazódik meg először tudományos megközelítésben, hogy a lelkünk

legmélyén lévő önvalónk, mint ősmag, Isten „képmását” hordozza, ún. „ősenergia” formájában. Jung tudományos felfedezései számtalan követőre találtak, több pszichoterápiás irányzat fejlődött ki alapgondolataiból.

A jungi lélektan azon mélylélektani irányzatok közé tartozik, amely nem állt meg a személyes lelki történések elemzésénél, hanem lámpását a lélek mélységei felé irányította. Dante Isteni színháztékához hasonlóan haladt a lélek belső bugyrai felé, végig küzdve magát a poklon, purgatóriumon, hogy eljusson a dantei paradicsomig. Poklon át jutni a mennyekbe! Sok pszichoterápiát megjáró kliens élete és álmai igazolják ezt a pokoljárását.

Dante költeménye is ezt a különös kerülőt igazolja: utazása az emberi lélek utazása és egyben fejlődése. Paradox jelenség: alászállás általi felemelkedés.

A mélylélektan is, Dantéhoz hasonlóan, visszafelé és befelé halad. Visszafelé az időben és befelé a lélekben. A láthatótól a láthatatlan, a megfoghatótól a megfoghatatlan felé. Itt is egy paradoxonnal találkozhatunk: a jövőt a múltban keresi, a külsőt a belsőben.

A mélylélektan által feltárt út egyben az emberi fejlődés útja is. Ez a belső út a fejlődés paradox jellegére is utal, s figyelmezteti korunk emberét arra, hogy a magasabb minőséget, amely néha a változásban is tetten érhető, ne csak a külső, látható világban keresse. Mélyre ásásának lázas izgalma mögött talán az a tudattalan hit húzódik, amit már Salamon király megfogalmazott.

A fejlődésnek és a fejlődést elősegítő pszichoterápiáknak a legmagasabbrendű célja az ember önmegvalósításának elősegítése. Legszebb megfogalmazását Lukács evangéliumában találjuk: „Az Isten országa nem szemmel láthatóan jó el. Sem azt nem mondjuk: Ímé itt van, ímé amott van: mert ímé az Isten országa ti bennetek van.” (Lukács 17. 18. 96.)

A mélylélektan Jungtól kezdődően Szondin keresztül eljut az Istenképhez, amelynek szellemiségére nem csak a fejlődéshez, hanem emberi mivoltunk megőrzéséhez is szükségünk van. Dantét a poklon keresztül a lélek végső Fénye felé nem csak a szerelem (Beatrice alakjában) és a tudás (Vergilius személyében) vezette. Volt egy harmadik „kísérője” is: „Mert itt mindent örök törvények vezetnek.” – árulja el az olvasónak a költemény utolsó előtti énekében.

Danténak ezen felismerése és egyben figyelmeztetése korunkra talán még fokozottabban érvényes. Annak ellenére, hogy a fejlődésről a pszichológia tudományán belül is – csakúgy mint más tudományterületeken, – könyvtárnyi irodalom található, talán soha sem volt aktuálisabb a normatív fejlődés vizsgálata. Stevens angol pszichológus kutatásai hívják fel a figyelmet arra, hogy személyes és társadalmi méretű dezorientációkhoz, sőt populációk kihalásához vezethet minden olyan kísérlet, amely a fajunkra jellemzőtől eltérő életformát akar adaptálni (Stevens, 1982).

Úgy tűnik, az emberiség minden korban megtalálja azt a modern fegyvert, amellyel tömegmértetű pusztítást visz véghez önnön fájában. Danténál jóval korábban, már a Bibliában olvashatunk az életet alkotó örök törvényről: „Az Istent féljed és tartsd meg az ő parancsait: – mert ez az egész ember.” (Eccles. 12. 13.) Isten parancsai azokat a törvényeket foglalják magukban, amelyek az életet szolgálják. Az „egész embert” és a létezését számunkra jórészt még ismeretlen törvényszerűségek működtetik. Talán ezen

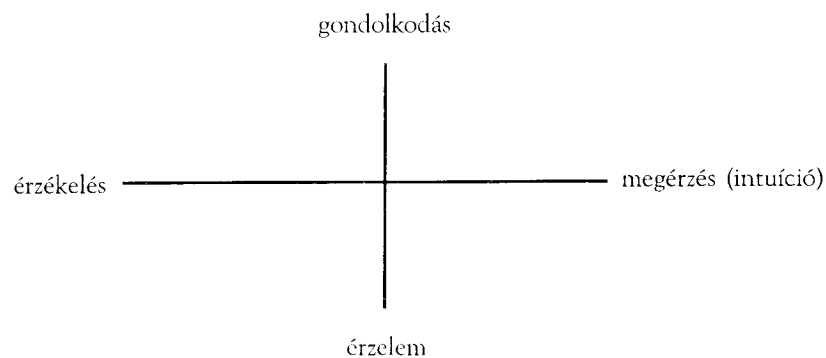
törvényeknél is eszünkbe juthat az öröktől valóság, az örökérvényűség, metafizikai, illetve kanti megközelítésben is.

A lélektan az emberi fejlődést változó számú szakaszokra osztja. Ezek a szakaszok hol már a fogamzás (H. Wallon), hol a megszületés pillanatával kezdődnek (E. Erikson), s a mai elméletek már nem csak a felnőttkorig tartó (C. G. Jungtól kiindulón) fejlődésről, hanem „life span development”-ről, egy életen át tartó fejlődésről szólnak. A fejlődés folyamatában a minőségi változásokat ún. fejlődési krízisek előzik meg, amelyeken sikeresen túljutva magasabb tudati szinten működhet személyiségünk. Sikertelen megküzdés esetén a pozitív változás, a fejlődés nem következik be, így a pszichés fejlődés megreked, ami betegségek, devianciák létrejöttéhez vezethet.

A megnyilvánuló és látható jelekre épülő fejlődéslélektan mellett a mélylélektan képviselői és megalapozói a személyiségfejlődésről szóló elméleteikben a tudattalan folyamatok, így a személyes (Freud), a kollektív (Jung) és a családi (Szondi) tudattalanra építenek. A tudatos és a tudattalan lelki folyamatok között feszülő ellentétet egyfajta fejlődésre sarkalló hajtóerőnek tartják. Ezen belül a jungi analitikus pszichológia a kollektív tudattalan mélyén olyan energiapotenciált feltételez, amely az önkiteljesedésre, önmegvalósításra, tehát egyben a fejlődésre is sarkall.

Míg a freudi lélektan a tudattalan tartalmát az elfojtásra építi, a jungi lélektan a tudattalant eleve adottnak feltételezi, ahol energiáink ősképekben, archetípusokban öltönek testet és befolyásolják tudatunkat. Ezek a lélek mélyi ősképek az emberiség tapasztalatait és élményeit őrzik. Szondi ezeket ösztönöknek nevezte, amelyek a génekhez kötődnek, így öröklődnek és meghatározzák sorsunkat.

Jungnál a fejlődés magában foglalja a személyiség – általa megfogalmazott – 4 dimenzióját (1. ábra) és funkcióját. Bármely funkció fejlődésének megrekedése szintén betegséget eredményezhet. Az ember nem tabula rasaként születik, hanem „magával hoz funkcionális rendszereket, amiket az emberi nem évmilliók fejlődésének köszönhet”. Ezek a rendszerek nyitottak, dinamikusak.

1. ábra

A fejlődésben szerepet játszó tényezők tehát egyrészt biológiailag determináltak, másrészt környezetfüggők. Az előbbiek közé tartoznak a génekben, illetve génkonstellációkban megjelenő ösztönök s az átöröklés, utóbbihoz a környezet stimuláló vagy visszahúzó ereje. A mélylélektan a fejlődésre ható külső és belső tényezők gátló, ill. serkentő konstellációit gyűjti egybe.

Szondi sorsanalízise a családi tudattalan meghatározó szerepének hangsúlyozásával a genetikusan öröklődő kényszersorsról beszél. Szerinte a gének közvetítésén keresztül őseink akarata érvényesül választásainkban. Genotropizmus-elmélete az ősök által irányított tárgyválasztás, azonban a felmenők életének, a családfának az ismerete lehetővé teszi a sorslehetőségek közötti választást. A családi tudattalant a „néma ősök várócsarnokának” nevezi, ahol egész életen át folyik a génikus küzdelem a manifesztálódásért. A mai genetikai kutatások a harc mögött törvényszerűséget keresnek és sok esetben találnak is.

Lamarck a szervezet fejlődéstörténeti változásait a használat és a nem-használat tényezőitől teszi függővé. A mai kutatók eredményei ezt annyiban erősítik meg, hogy úgynevezett „bizonytalansági elvet” fogalmaznak meg, amelynek lényege: „a gének hajlamosíthatnak bizonyos alkati és viselkedési típusokra, de soha nem jelentenek biztos jóslatot.” ... „Ha megfelelő időben az agyi központokat nem éri ingerhatás, akkor azok nem tudnak kifejlődni... Az igazi tragédia az, ha a génekben rejlő lehetőségek közül sok meg sem nyilvánul soha.” Tehát a környezetnek a hatása egyes genetikai adottságok érvényre jutásához nélkülözhetetlen, ugyanakkor ez nem feltételez ún. ideális környezetet. Ahogy Copeland megfogalmazza: „Talán egyes emberek természetes ösztönei éppen akkor válnak teljessé, ha nehéz körülmények kihívásaival kell szembenézniük. Talán a hányattatások fenik génjeiket borotvaélesre.” (Hamer és Copeland, 2002, 285. old.)

A fejlődés és „örökkévalóság” fogalma között helyezkedik el az öröklődés, amelynek lényege a heideggeri megfogalmazásban az ismétlés. Jung lélektanában ezt az örök ismétlődést az „örökkévalóság” analógiájaként az archetípusok, mint öröklődő, archaikus mintázatok képviselik.

Az „örökkévalóság”, az egylényegűség, a végtelen egység fogalmával analóg tendencia nyilvánul meg a gén azon sajátosságában, hogy egy korábbi – végső soron ősi – állapotot igyekszik visszaállítani az utódokban. Ugyanakkor jelen tanulmány szerzője empirikus megfigyelései alapján feltételezi, hogy létezik olyan gén, illetve génkonstelláció, amely a pusztán ismétlődés ellen hat és a fejlődéshez kapcsolható változást is magában foglalja. Ezt a feltételezést látszanak megerősíteni a mai gén-kutatók kísérleti eredményei. Gondolok itt az újdonságkeresés, mint jellemvonás és egy bizonyos ismert fehérjét kódoló gén (D4DR) közötti kapcsolatra. (Hamer és Copeland, 2002.)

Úgy tűnik a kutatások hosszmetzeti fényében, hogy „a mélységekbe való alászállás” során felfedezett jelenleg ismert legkisebb átörökítő részecskék, a gének, ugyanúgy viselkednek, mint a szervezet nagyobb egységei, szervei. Tehát a láthatatlan génekben ugyanaz található, mint ami kint látható és tapintható. Ebből következik, hogy nem az anyagi részecskék nagyságában, minőségében és működésében rejlik a különbség, hanem egymásra ható rendszerükben, struktúrájukban, az őket mozgató szellemi-ener-

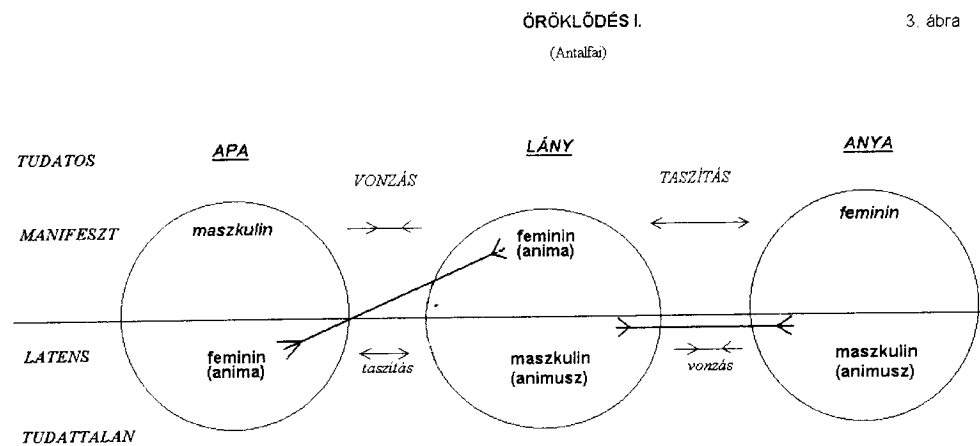
getikai rendszerben, amelyek számunkra még kevésbé ismert különleges törvényszerűségeken nyilvánulnak meg.

Tapasztalataim és elméleti kutatásaim egy sajátos törvényszerűség felismerésének megsejtésére engednek következtetni az öröklődés területén. Tanulmányom elején már előrevetítettem ezen törvényszerűség lényegét. Az unokáinkban, dédunokáinkban való „újjászületés” szóban benne van az öröklődés lényege is. Nem hasonmásai leszünk önmagunknak, hanem csak hasonlók leszünk önmagunkhoz. Az „újjászületés” lehetősége magában hordja egyrészt a korrekciót, másrészt a fejlődést.

Az öröklődésnél egy sajátos tendencia figyelhető meg, egy sajátos kereszteződés: lánygyermeknél ez apai ágú felmenők a dominánsak, az anyaiak recesszívek. Ezen anyai recesszív gének majd az unokákban válnak dominánssá, lányok esetében elsősorban a fiú gyermekben. Itt tetten érhető, hogy a recesszív anyai tulajdonságok az ellenkező nemű utódokban – unokákban, azaz a második generációban – manifesztálódnak. A fiúknál viszont az anyai ág a domináns és az apai a recesszív. Náluk ez az apai tulajdonság szintén majd az utódokban – itt is rendszerint az ellenkező nemű unokában manifesztálódik (3. és 4. ábra). Természetesen ez a tendencia még tovább finomodik az alábbiak szerint (5. és 6. ábra).

Mindkét (3. és 4.) ábrán látható, hogyan válik dominánssá és manifesztté a lány- és a fiúgyermekben az apai, ill. az anyai „lélekrész”. A lánygyermeknél az apa tudattalan, feminin lélekrésze, (jungli terminológiában: az anima), mint genotípus manifesztálódik, míg az anya tudattalan, maskulin, (animusz) lélekrésze recesszíven öröklődik. Tehát latens marad. Ugyanezt láthatjuk a fiúk esetében is (4. ábra).

A 3. és 4. ábra mutatja be a megnyilvánuló, manifeszt szint és a tudattalan, latens (recesszív) szint közötti kapcsolatot, valamint azt a törvényszerűséget, – fejlődésbeli

Manifeszt szinten a különböző minőségek vonzzák egymást, latens, azaz tudattalan szinten az azonosak! A latens, azaz recesszív szint a manifeszten megnyilvánuló jelenségekből is mindazokat magához vonzza, amelyek vele egylényegűek, azonosak.

3. ábra

ugrást – miszerint az apa, ill. az anya rejtett, ellenkező nemű princípiumot hordozó tudattalan anima- (feminin), ill. animusz- (maskulin) része, amely lényegében a dédszülők sajátos génkonstellációját hordozza, hogy válik manifesztté a lány-, ill. a fiúgyermekben.

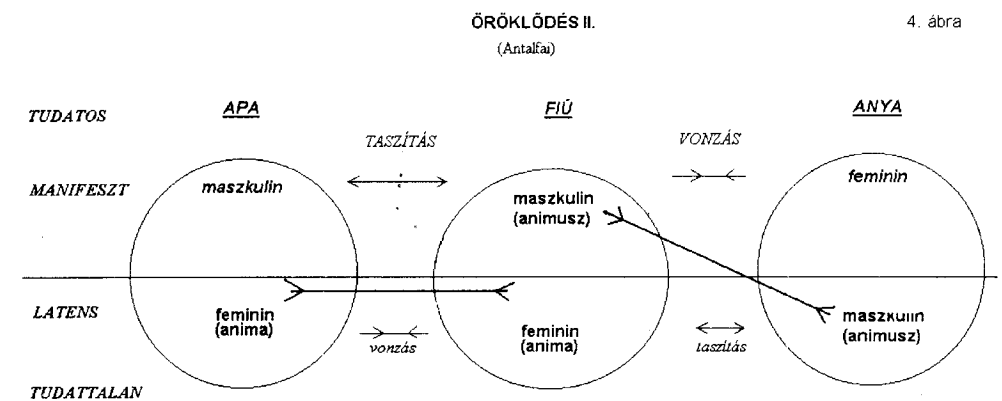
Az ábra jól érzékelteti, hogy az azonos nemű szülők és gyermekei között ún. optimális ellentét húzódik. A manifeszt-szinten érvényesülő vonzást (ellenkező nem esetén), ill. taszítást (azonos nem esetén) ellensúlyozza a latens, recesszív szinten az ellenkezője. Az így kialakuló, ún. kettős kötés, ill. kettős taszítás segíti a gyermek családból való „kilökődését”, „kirepülését”, azaz biztosítja a leválást.

Pszichológiai szempontból is figyelemre méltó a manifeszt- szinten megnyilvánuló ellentét és feszültség az azonos nemű szülők és gyermekeik között. Fontos, hogy a szülők ezzel az érzéssel szemben legyenek megértőek, türelmesek és elfogadóak, hogy ez a feszültség optimális szinten maradjon, hiszen ez segíti a gyermek fejlődését, leválását és felnőtté érését. A taszítás és vonzás kettősségében egy egyensúlyt fedezhetünk fel.

Az ellenkező nemű szülő és gyermekek közötti vonzás manifeszt-szinten (fenotípus) segíti a későbbi partnerkapcsolatot. Ebben az esetben a tudattalan, latens-, azaz genotípus-szintű taszítás megakadályozza az ellenkező nemű szülőhöz való patológiás kötődést.

A fentiekben feltételezett törvényszerűség akkor is érvényesül, ha csak azonos nemű gyermekek vannak a családban. Ilyenkor az egyik gyermeknél az anyai, a másiknál az apai felmenők sajátos génkonstellációja manifesztálódik. Ebben az esetben az ellentét természetesen az azonos nemű gyermek és szülő között is megjelenhet.

Sokszor nehéz elfogadni a szülőnek, ha gyermeke (különösen ha a vele azonos nemű

Manifeszt szinten a különböző minőségek vonzzák egymást, latens, azaz tudattalan szinten az azonosak! A latens, azaz recesszív szint a manifeszten megnyilvánuló jelenségekből is mindazokat magához vonzza, amelyek vele egylényegűek, azonosak.

4. ábra

gyermek) nem rá hasonlít, nem az ő tulajdonságait örökölte, nem ugyanazok a céljai, vágyai, képességei. Sőt még nehezebb az elfogadás, ha a gyermek a már nem szeretett apára, vagy anyára, vagy anyósra hasonlít. A gyermek fokozott, sokszor durva elutasítása, a túlzott ellenszenv táplálása károsíthatja személyiségfejlődését, akadályozza az önmegvalósítást.

A 3. és 4. ábrán bemutatott öröklődési, ill. fejlődési trend feltételezésem szerint normatívnak minősíthető, ezért legtöbbször csak ideális esetben érvényesül. Az ábrákról könnyen „leolvashatók” azon variációk, amelyekkel a valóságban – részben mint egészséges, részben, mint deviáns, ill. patológiás változatokkal találkozhatunk. Ilyen – a fejlődést és az önmegvalósítást akadályozó – változat, pl. amikor a gyermek ún. csonka családban nő fel. Ebben az esetben hiányzik a másik szülő ellensúlyozó szerepe. De ugyanúgy patológiához vezethet, ha az azonos nemű szülő és gyermek között túl erős a taszítás, ill. az ellenkező nemű szülő-gyermek között a vonzás. Ezek a szélsőségek eredhetnek biológiai (genetikai) rendellenességekből vagy a szociális környezet károsító hatásaiból.

Megfigyeléseim alapján (harminc év klinikai tapasztalat – interjúk, kérdőívek) feltételezem, hogy a lányok manifeszt megjelenésük és affektivitásuk, mint személyiségvonások tekintetében az apai ágú felmenőkre, azon belül is az apai ágú nagyanyára, illetve apai ágú nagyapai dédanyára hasonlítanak, míg mentális téren, gondolkodás területén az anyai ágú nagyapára, illetve dédapára.

Fiú-gyermeknél ez fordítva van. A fiú-gyermeknél érzelmi életük és külső megjelenésük tekintetében az anyai ágú nagyanyai és dédanyai vonal dominál, míg gondolkodás, illetve mentális életükben az apai ágú nagyapai, illetve dédapai vonal. Természetesen ez a trend, ha csak egynemű gyermekek vannak a családban, akkor nem nemekre osztva érvényesül, hanem nemeken belül. Mindenesetre egy olyan tendencia észrevehető a természetben, a teremtésben, hogy a megújulás mindig belülről jön. Az ősöknek bizonyos idejű latencia-idő kell, inkubáció, „érlelődés”, „pihenés”, hogy újra megjelenhessenek. S nem is akárhogyan jelennek meg, hanem különleges, számunkra még ismeretlen törvényszerűségek alapján.

A természet gondoskodik arról, hogy a manifeszt rész egy időre latenciába kerüljön, majd egy vagy két generációnyi pihenés után lehetőség nyílik az újra-aktiválódásra. Ez az újra-aktiválódási lehetőség egyben a korábbi generációk, ősök úgynevezett hibáinak, betegségeinek korrekciójául is szolgálhat. A megjelenés és működtetés által válhat korrigálhatóvá, illetve gyógyíthatóvá, az adott kor fejlődési szintjének megfelelően. Ez egyben kihívás és megküzdési feladat is a mindenkori tudomány és társadalom számára.

Az öröklődésnek a fentiekben vázolt menetében hol a női, hol a férfi rész kerül latenciába, „pihen”. Például egy lánygyermeknél az apa recesszív, érzelmi (anima) része kerül előtérbe, manifesztálódik, míg az anyától öröklött konstellációk recesszívek maradnak. A női, illetve férfi princípiumon elsősorban sajátos energia-minőséget értek, amelynek egyik aspektusa az ún. centrifugális és centripetális erő (6. és 7. ábra).

Feltételezésem szerint az életkor előrehaladtával egyre mélyebb belső rétegek, egyre távolabbi ősök manifesztálódására nyílik lehetőség, – a harmadik, illetve negyedik generációig – ahogy Mózes könyvében is szerepel. A fejlődés így az egyedfejlődés is bizonyos tekintetben „visszafelé haladó” fejlődés (az előrelépés előtt hurok-szerű

visszakanyarodással), a dantei alászállásból való újbóli felemelkedés, az örök Egység, az örök Fény, a Teljesség felé.

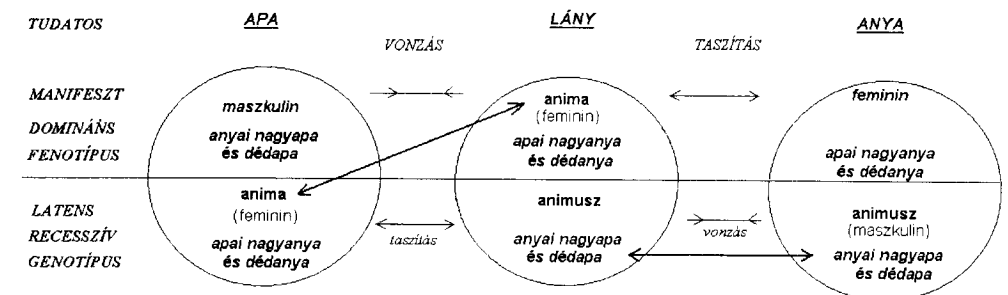
Az ősök, az ősi ösztönök, archetipikus konstellációk, mint genetikus információk újbóli és újbóli megjelenési lehetősége, mint egyfajta ismétlés csak akkor rejt veszélyeket magában, ha a korrekciós, transzformációs és mutációs tendencia nem működik. Azaz a veszély igazán az utánzás, az ismétlés, a klonozás, hiszen itt nem érvényesülhet a maga teljességében az egyedi, egyszeri megismételhetetlen voltunk. A veszély akkor is fennáll, ha egy súlyos patológiás forma ismétlődik korrekciós lehetőség nélkül.

Bár – a fentiekben írt feltételezés szerint –, ha a tudattalanban, ösztöneinkben, génjeinkben és archetipikus konstellációink szintjén az azonos az azonosat vonzza magához (lásd: goethei rokonszenvi választások), felerősítik egymást, s az adott

A LÁNY SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE AZ ÖRÖKLŐDÉS TÜKRÉBEN

(Dr. Antalfai Márta, 2003.)

5. ábra

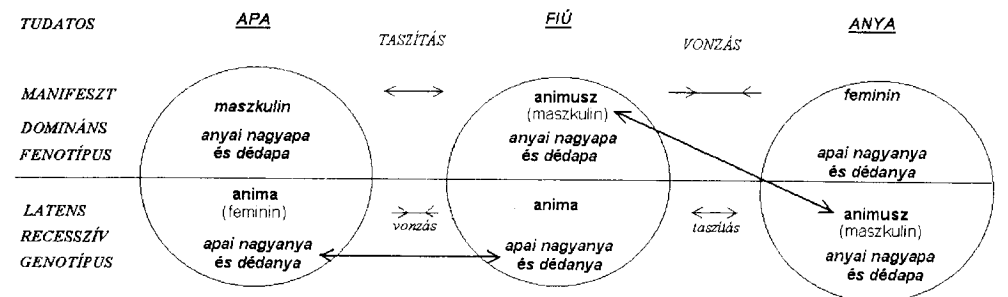

5. ábra

A FIÚ SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE AZ ÖRÖKLŐDÉS TÜKRÉBEN

(Dr. Antalfai Márta, 2003.)

6. ábra

6. ábra

tulajdonság manifesztációs lehetőségét. Ebben az esetben a gyenge, ún. „elhanyagolt” vagy beteg rész is manifesztálódhat – a recesszív azonos választás miatt – de feltételezésem szerint azért, hogy megjelenjen, mert csak így korrigálódhat.

A természet csodálatos módon gondoskodott arról is, hogy míg recesszív, vagy latens szinten az azonos azonosat vonzza, manifeszt szinten az ellenkezője érvényesül: az ellentétek vonzzák egymást (lásd: 3. és 4. ábra).

Tehát a manifeszt és latens, valamint a manifeszt és manifeszt genetikus megnyilvánulás között is ellentét húzódik. Ezek tartják fenn a rendszert. Ezért manifeszt szinten sem érvényesülhet a szabad választás. Jó, ha ismerjük felmenőinket, életüket, betegségüket, hiszen a tudatosodás valóban megvédhet egy negatív hajlamtól. De a sors nem választható. Már azért sem, mert mindannyian egyediek, egyszeriek és megismételhetetlenek vagyunk. Így a sorsunk is egyedi. Ezért élhetjük meg úgy életünket, mint a teremtés ill. a Teremtő ajándékát. Választási lehetőségünk annyi, mint a levegő választása: egyszerre szabad és egyszerre determinált. Vagy ahogy Jung fogalmazott a sorsról: „Az engedékeny embert vezeti a sorsra, a vonakodót cipeli.” (Jung, C. G., 1971).

Az élet végtelen játéklehetőséget kínál számunkra, amelyek között – szabadságunkból adódóan – választhatunk, de a sorsunk megvalósítási lehetőségeinek variációja nem maga a sors. A sors küldetés. Sorsunk megvalósítása lényegében önmegvalósítás. Az ember választhatja a sorsát, de csak a sajátját, mert megismételhetetlen egyediségünkhöz csak egy sors kapcsolódik. Keveseknek adatik meg a saját sors választása, mivel nehéz felismerni sorsunkat. Az ember, szabadságánál fogva sokszor melléválaszt, félreválaszt, elrontja az életét, – vagy éppen a sorsa ellen választ. A legtöbb probléma, nehézség, betegség az emberek életében abból adódik, hogy nem töltik be sorsukat. Lehet, hogy a sors ilyen értelemben determinációnak tűnik, de akkor lényegében maga az élet és annak elfogadása is determináció – éppen úgy mint a levegő elfogadása, vagy azon formának az elfogadása, amiben az emberi élet megjelenik.

Mivel minden ember egyedi és megismételhetetlen, ez érvényes génkonstellációkra is. Ugyanakkor körülvézi egyediségünket, az azt megtartó ősök „képsora”.

Kérdés, hogy mennyiben marad megtartó, védő, az egyéniség kibontakozását segítő és mennyiben befolyásoló, egyediségünket megszálló, megismételhetetlen sorsunkat elnyelő és veszélyeztető az ősök hatása. A mai génkutatók eredményei az önismeret fontosságát hangsúlyozzák: „Mindannyian valakikként jövünk e világra és életünk hátralévő részét arra fordítjuk, hogy megfejtsük, kik is vagyunk valójában” (Hamer és Copeland, 2002).

Tragédiánk részben az, hogy jórészt csak utólag, cselekedeteink és alkotásaink, azaz megélt életünk visszapillantó tükreben ismerhetjük meg magunkat. Így hibáink, kudaraink, felismeréseink, szenvedéseink, tapasztalataink majdan unokáink életfeladatait gazdagítják vagy nehezítik.

Az önismerethez vezető út, maga az életút, amelyben benne foglaltatik a személyes életünkben szerzett tapasztalatainknak, valamint a családi, illetve kollektív genetikai konstitúciókat magukba foglaló komplexusainknak a felismerése és feldolgozása. Harmad és negyed íziglen, ahogy a mózesi törvényben szerepel. A harmad és negyed íziglenben rejlik felismerést jó, ha nem fenyegetésként, hanem feladatként, életfeladat-

ként éljük meg, amelyet, ha felvállalunk, megtalálhatjuk életünk célját és értelmét. Ha nem vállaljuk fel az egyediségünkből eredő egyedi sorsunkat, akkor a külső körülmények, vagy valamely ős archetipikus sodrásába kerülünk, amely távolabb visz bennünket a szabadságtól, mintha önnön egyedi sorsunkat – ha mégoly fájdalmas is – megismerjük és elfogadjuk. Ehhez fel kell vállalnunk elődeink életét is. Ez az életünk ára.

Elődeink életét, amely genetikai kódjainkba van vésve, nem csak felvállalnunk kell, és tudatossá tenni, amennyire lehet, hanem egy magasabb minőségi szintre emelni.

Nemcsak a fejlődés és az „örökkévalóság” közti kapcsolatban érhető tetten egy paradoxon, hanem a paradoxon benne rejlik magában a teremtésben. Az emberi fejlődés történelmi vonulatába belépő Jézus olyan ideákat fogalmaz meg, amelyek fejlődési célok is egyben. Célok 2000 év óta, tehát szinte öröknek is nevezhetjük őket a homo sapiens-re nézve. Ilyen ideák például Szent Pál tolmácsolásában: „A lélek gyümölcsei: szeretet, öröm, szelídség, békesség, türelem, önmegtartóztatás”.

Az öröklődés titkai és magának a fejlődésnek a titka a kvantumfizika és a matematika világába vezet bennünket. Terápiás megfigyeléseim és interjúim során tűnt fel számomra az a jelenség, hogy a fejlődéshez hasonlóan, az öröklődés sem egyenes vonalú. Az unokákban, dédunokákban visszatérő ősök, még hozzá úgy, hogy a személyiséget meghatározó vonások, váltakozva és kereszteződve, hol a női, hol a férfi nemben válnak dominánssá, talán nem is tűnik különösnek a látható jelenségekre odafigyelők számára.

Az öröklődés titkainak felismerése új távlatot nyithat meg az elkövetkező évtizedek emberének és tudományának.

IRODALOM

- Antalfai M. (1997): A kollektív tudat és a női-férfi archetípus kölcsönhatásának elemzése „Az istenhegy székely leány” című magyar népmesében. *Pszichoterápia*. 6: 185-189.
- Antalfai M. (1999): A nő személyiségfejlődése a mesék tükrében. *Pszichoterápia*. VIII. évfolyam, 2. szám.
- Bagdy E. (2000): Fejlődéslélektan az életfolyamon át. *Pszichoterápia* IX. évf. augusztus.
- Bodzsár É. (1999): Humánbiológia. Fejlődés, növekedés és éré. ELTE, Eötvös Kiadó. Bp.
- Bryant P. (1989): A kísérletek. Fejlődépszichológia szöveggyűjtemény I. (szerk.: Kalmár Magda). Tankönyvkiadó. Bp.
- McCall R. (1989): Az értelmi fejlődés során jelentkező átmenetek vizsgálata. In: Fejlődépszichológia szöveggyűjtemény I. (szerk.: Kalmár Magda). Tankönyvkiadó, Bp.
- Csányi V. (1990): A személyiség mint evolúciós rendszer. In: Balogh, T. (szerk.) *Személyiség-konceptiók – Tanulmányok*, Akadémia Kiadó, Bp.
- Dante A. (2001): *Isteni színjáték*. Kossuth Kiadó. Bp.
- Darwin C. (2000): *A fajok eredete*. Typo Tex Kiadó. Bp.
- br. Fejérváry G. Gy. (é. n.): *Élet, szerelem és halál – Biológia*. Révai Kiadás.
- Gyöngyösiné, Kiss E. (1999): *Szondi Lipót. Új Mandátum Könyvkiadó*. Bp.
- Hamer D., Copeland P. (2002): *Génjeink*. Osiris Kiadó. Bp.
- Jones S. (2001): *A gének nyelve*. Magyar Könyvklub.
- Jung C. G. (1934): *Animus and Anima*. CW, vol. 7. (1966) 188-211. pp.

- Jung C. G. (1940/50): Über Wiedergeburt. In (1976): Die Archetypen und das kollektive Unbewusste, GW 9/1.
- Jung C. G. (1945): Psychologie der Übertragung, GW 16.
- Jung C. G. (1948): Phaenomenologie des Geistes im Märchen. Gesammelte Werke. Zürich. 9. kötet.
- Jung C. G. (1971): Die Bedeutung des Vaters für das Schicksal des Einzelnen. In: Der Einzelne in der Gesellschaft. Walter-Verlag. Olten und Freiburg im Breisgau. 7-13.
- Jung C. G. (1988): A lélektani típusok. (ford. Bodrog Miklós). Bp.
- Jung C. G. (1996): Gondolatok az apáról, az anyáról és a gyermekről. Kossuth Könyvkiadó. Bp.
- Jung C. G. (1997): A szellem szimbolikája. Két tanulmány. Európa Könyvkiadó. Bp.
- Jung C. G. (1997): Alapfogalmaink lexikona. I.-II. kötet. Kossuth Könyvkiadó. Bp.
- Kast V. (1983): Mann und Frau im Märchen. Deutscher Taschenbuch Verlag. München.
- Kast V. (1990): Die Dynamic der Symbole. Deutscher Taschenbuch Verlag. München.
- Kast V. (1994): Vater-Töchter, Mutter-Söhne. Wege zur eigenen Identität aus Vater- und Mutterkomplexen. Kreuz. Stuttgart.
- Kast V. (2000): Individuális énünk és a kapcsolat. In: Kötés és oldás. Európa Kiadó. Bp.
- Király J., Laskay A. (2001): Jellemkutatás. Kairosz/Korda Kiadó.
- Koronkai B. (1995): Tanítások tanítója. Animula Könyvkiadó. Bp.
- Michel, M. (1998): Csendből született tűz. Sarutlan Karmelita Nővérek Kiadó. Pécs.
- Péley B. (2000): Az evolúciós gondolkodás szerepe a lelki fejlődés medelljeiben. Pszichológia 3. sz.
- Peseschkian N. (1991): „A tudós meg a tevehajcsár”. Keleti történetek – Nyugati lelki bajok. Helikon Kiadó. Bp.
- Piaget J. (1988): A viselkedés, mint a fejlődés hajtóereje. Akadémia Kiadó. Bp.
- Piaget J. (1989): Az érzelem és értelem összefüggése a gyermek mentális fejlődésében. In: Fejlődépszichológia szöveggyűjtemény I. (szerk.: Kalmár Magda). Tankönyvkiadó Bp.
- Piaget J., Inhelder B. (1999): Gyermeklélektan. Osiris. Bp.
- Stevens A. (1982): Archetype. A natural history of the self. Routledge and Kegan Paul Ltd. London.
- Szondi L. (1996): Ember és sors. Kossuth Kiadó. Bp.
- Tényi T. (1999): Pszichoanalitikus fejlődéslélektan. Pszichoterápia, májusi sz.
- Vigotszky L. Sz. (1989): A gyermeki fejlődés életkori periodizációjának problémája. In: Fejlődépszichológia szöveggyűjtemény I. (szerk.: Kalmár Magda). Tankönyvkiadó. Bp.
- Wallon H. (1958): A gyermek lelki fejlődése. Gondolat. Bp.
- Riedel, I. (1997): Die vier Elemente im Traum. Deutscher Taschenbuch Verlag. München.

VÉRTES LÁSZLÓ*

Idős orvos, orvoslás – etika**

Az Egészségügyi Világszervezet Demográfiai Bizottsága szerint az emberi életkorok csoportjai jelenleg a következők: A felnőttkor 64. évig tart. 65-74 éves korig az idősödő kor, 75-89-ig az időskor, 90 felett az aggkor. Mindjárt észrevehetünk változást a korábbi évekhez viszonyítva. Régebben ugyanis a 60. év jelentett választóvonalat, aminek az volt az oka, hogy általában 60. év a nyugdíjazás kora a legkülönbözőbb országokban. 64-ig tolták ki tehát a felnőtt kor határát, és bevezettek teljesen új életkori csoportot, amelyet idősödő szóval jelölünk, tehát az imént idézett 65-74. évig tartó időszak. Hozzá kell tennünk, hogy kissé maliciózan, ironikusan azt szokták mondani, hogy ahogy öregsenek a Demográfiai Bizottság tagjai, úgy tolják maguk előtt az életkorukat. Mindenesetre az élettani és kórtani sajátosságoknak is megfelel, valamint mai demográfiai helyzetünknek: bőségesen elegendő a 65. évtől kezdődő idősödő korszak bevezetése, később az idős koré. Egyre többen lesznek, akik valóban csak később kezdenek öregedni. Kitolódta az élethatárok, és ma már nem ritka – észlelhetjük a sajtóban, a televízióban: – a riportok során 80-90 éves olyan személyek beszélnek, akik valóban teljes szellemi frissességgel állnak a riport elé. Ugyanez vonatkozik – legalábbis bizonyos mértékig – az orvosokra is. Mind többen vannak idősebb, haladottabb korú orvosok körünkben. A nyugdíjazási korhatár és maga a nyugdíjazás, különleges kérdés minden országban. Talán nálunk még súlyosabban esik latba ez a kérdés. A köznyelvben is beszélünk úgynevezett nyugdíjazási sokkról, vagyis arról az eseményláncolatról, ami akkor ér valakit, ha hivatalosan nyugdíjazza.

Jelenleg a hivatalos nyugellátási életkor Magyarországon 62 év. Ezt ugyan természetszerűleg szinte mindenki tudja előre, mégis amikor eléri az eseményt, akkor pszichotrauma éri. Ennek az oka sok minden, az öregedés biztos jelének tartják az állampolgárok a nyugdíjazásuk tényét, annak a hivatalos írásbeli deklarációját, hogy immár „kiesnek a társadalomból”, és sokan igen jelentős anyagi hátrányba is kerülnek. Nagyon sok függ természetesen a volt és immár nem lévő munkahelytől, a családi körülményektől, a szociális helyzettől. Az orvosokat, akiknek hivatása az orvoslás, a gyógyítás, mint művészet is és mint tudomány is természetszerűleg különösen nehezen érinti ez a kérdés. A munkahely feladása sok esetben a gyógyítás feladását is jelenti, az embereken való segítség abbahagyása. Semmiképpen sem helyeselhetjük az adminisztratív nyugdíjazási korhatárokat. Erről már nagyon sokat olvashattunk a korábbi évtizedekben is tanulmányokban és könyvekben, természetszerűleg nemcsak az idős kora foglalkozó szakkönyvekben, hanem általánosságban, szociológiával, lélektanilag foglalkozó művekben is, valamint a hétköznapokban megjelent sajtótermékekben. Az orvosi tudomány, az orvoslás művészete semmiképp sem hozható

* A szerző osztályvezető főorvos, a Magyar Gerontológiai Társaság főtitikára.

** A Magyar Orvosi Kamara II. Országos Etikai Konferenciáján Budapesten, 2001. november 9-én elhangzott előadás alapján készült tanulmány.